

TANQIDIY NAZAR, TAHLILYI TAFAKKUR VA INNOVATSION G'ÖYALAR

KITAPXANATANIWSHILIQ ISKERLIGINDE STANDARTLASTIRIWDIN ÁHMIYETI

Húrliman Shamshetova Salawatovna

Ózbekstan mámlekетlik kórkem óner
hám mádeniyat instituti Nókis filiali studenti
Sharipova Dilbarxan Atajanovna

Kitapxana-xabar iskerligi kafedrası aǵa oqtıwshısı

Annotaciya: Málimleme-kitapxana iskerligine tiyisli standartlardıń islep shıǵılıwi Respublikamızda is alıp barıp atırǵan barlıq tiptegi kitapxanalar jáne málimleme-kitapxana hám málimleme-resurs orayların tolıq iskerligin alıp bariwi, sonday-aq, olardıń “bir tilde sóylesiwi”n támiyinleydi, usı tarawda iskerlikti avtomatlastırıwda sheshiwhı faktorlardan biri bolıp esaplanadi. Óytkeni hár qanday process avtomatlastırıw arqali, dáslep usı process nizam-qagydaǵa, aniǵraq ayqanda standartlarga boysındırılıwi lazım. Soń usı processlerdiń orınlaniw algoritmi aniqlanadı. Algoritmlerge tiykarlangan kitapxana processlerin avtomatlastırıwǵa mólscherlengen programmalıq qurallar jaratıldı.

Gilt sózi: Málimleme-kitapxana iskerligi, standart, avtomatlastırılgan kitapxana

Аннотация: Разработка стандартов предоставления образовательно-библиотечного образования обеспечивает полноценное обучение всех видов библиотек и учебных библиотек и образовательных ресурсов, имеющихся в нашей Республике, а также один из них обеспечивает общение на языке, таким образом, является одним из решений- создание участников автоматизации образовательных библиотек.

Ключевые слова: Учебная библиотека, стандартная, автоматизированная библиотека

Kitapxanalardı avtomatlastırıw, dáslep kitapxanashılıq isi boyınsha normative-huqiqiy hújjetlerdi jaratıwdan, tiykarınan kitapxanashılıq isi boyınsha , Tiykarǵı túsinikler hám táriyiplerdi jaratıwdan baslaw mársetke muwariq, óytkeni bul Tiykarǵı túsinikler táriyipler arqalı kataloglastırıwdıń Milliy qaǵıydarları jaratıldı. Kitapxanalar arasında bibliografiyalıq jazıwlardı almaslaw imkaniyatın beriwshi kommunikativ formatlar kataloglastırıwdıń Milliy qaǵıydarları tiykarında jaratıldı. Demek MARC formatların jaratıwda kitapxanashılıq isi boyınsha Tiykarǵı túsinikler hám táriyiplerdiń jaratılıwı mashqalali mäsеле. Málimleme izlew sistemaları-AQT (Axborot qidiruv tizimleri) salasında hám tiykarınan indekslew tilleri tarawında hújjetlerge islew beriw hám izlew, bibliografiyalıq málimlemelerdiń sapasın arttıriw, olardı almastırıwin támiyinlewde standartlastırıwdıń áhmiyeti úlken. Sonlıqtan da «Málimlemeler, kitapxanashılıq hám baspa isi» boyınsha standartlar («Ахборотлар, кутубхоначилик ва нашриёт иши» бўйича стандартлар (Стандарт по

TANQIDIY NAZAR, TAHLILYI TAFAKKUR VA INNOVATION G'ÖYALAR

информации, библиотечному и издательскому делу - СИБИД) sistemasın jaratiwǵa kirisildi. XX ásirdiń 70-jillarınıń aqırı hám 80- jillardıń basların kitapxanashılıq boyinsha standartlardıń jaratılıwında «altın ásir» boldi dep autiw mümkin. Sol waqtta tikkeley kitapxanashılıq hám bibliografiya xizmetine tiyisli 30 ǵa jaqın standart payda boldi. Qabil etilgen 7-seriyadaǵı GOST lardıń kóphshiliqi atamalar sózligi sıpatında islep shıǵılǵan. Olar málimeleme izlew sistemaların(AQT) redaktorlaw, júrgiziw hám shólkemlestırıw usıllarıniń sol dáwirdegi dárejesin sáwlwendirdi. Bunnan tisqari, bul atamalar AQT hám indekslew sistemaları hám olardı shólkemlestırıwdı sáwlwendirgen. Túrli kórinistegi hújjetler ushın bibliografiyalıq sıpatlawdı (BS) dúziwdıń uliwma principleri hám qaǵıydaların, BS elementleri toplamin, olardıń jaylasıw izbe-izligin, hár bir elementti usınıw hám tolıqtırıw usılin ornatiwshi, ajratıwshi belgilerdi qollawshi BS ushın dúzilgen GOST buǵan kirmeydi. Búgingi kúnde Rossiya hám GMDA mámlekетlerinde usınday standartlardıń 80 nen artıǵı engizilgen.Búgingi kúnde kitapxanatanıwshılıq hám bibliografiya tarawına júda kóp atama hám túsinikler kirip keldi. Olardı anıq táriyiplemey, túsindirip bermey kitapxanalardı avtomatlastırıwda jetiskenlikke erisip bolmaydi. 70-jillardıń baslarında kitapxanalardı avtomatlastırıw tarawında “AQT” túsinigi kóp qollanılǵan bolsa, búgingi kúnde «Integral kitapxana-málimeleme sistemi», «Elektron basılım», «Elektron resurs», «Elektron kitap», «Elektron hújjet», « Elektron katalog» siyaqlı bir qatar atama hám túsinikler payda boldi, olardı kitapxanashılıq isi haqqındaǵı standartlarda sáwlelendiriw zárúrlıgi tuwildi.Usınday standartlar sistemasın islep shıǵıw máqsetinde Alisher Nawayi atındaǵı Ózbekstan Milliy kitapxanası tárepinen tayaranǵan usınısti Baylanis hám málimelemelestırıw agentligi qollap quwatladı hám standartlar jratiw ushın zárür qárejetlerdi qaplawǵa zárür qarji ajiratti. Standartlardı islep shıǵıw, tastıyıqlae hám ámeliyatqa engiziw máqsetinde kitapxanatanıwshılıq, baspaxana isi, bibliografiya, málimeleme texnologiyaların kitapxanalar iskerligine engiziw boyinsha Respublikada kózge kóringen hám usı tarawda ilimiý izertlew jumisların alıp barıp atırǵan bir topar qániygelerden ibarat ishi topar dúzildi. Málimeleme-kitapxana iskerligine tiyisli standartlardıń islep shıǵılıwı Respublikamızda is alıp barıp atırǵan barlıq tiptegi kitapxanalar jáne málimeleme-kitapxana hám málimeleme-resurs orayların tolıq iskerligin alıp bariwi, sonday-aq, olardıń “bir tilde sóylesiwi”n támiyinleydi, usı tarawda iskerlikti avtomatlastırıwda sheshiwshi faktorlardan biri bolıp esaplanadı. Óytkeni hár qanday process avtomatlastırıw arqalı, dáslep usı process nizam-qaǵydaǵa, aniǵraq ayqanda standartlarǵa boysindiriliwi lazım. Soń usı processlerdiń orınlaniw algoritmi anıqlanadı. Algoritmlege tiykarlanǵan kitapxana processlerin avtomatlastırıwǵa mólsherlengen programmalıq qurallar jaratıldı. Solay etip, Agentlik tárepinen málimeleme-kitapxana iskerligine tiyisli standartlar sistemasınıń islep shıǵılıwına kirisiliwi kitapxana processlerin (texnologiyaların) avtomatlastırıwǵa taslanǵan qádem boldi. Kóz aldımızǵa keltireyik, kitapxanalardı avtomatlastırıw ushın kompyuter satıp aldiq, qániygelerdi usı iske tartıp kitapxana processlerin avtomatlastırıw ushın programma da dúzdirdik, elektron catalog jarattıq hám oni tolıqtıra baslaǵıq. Respublikamızdaǵı ayirim kitapxanalar usı joqdan barmaqta. Elektron catalog jaratiwǵa hár qanday qániyge, respublikamızdaǵı

TANQIDIY NAZAR, TAHLILYI TAFAKKUR VA INNOVATSION G'ÖYALAR

normative hújjetler arasinan usı processti tátipke salıwshi hám túsindirip beriwshi kerekli standartlar toplami, instrukciyalar hám qagydalardı taba almaydi hám ózi bilgeninshe Elektron catalog jaratadi. Jillar ótip Elektron catalog tolıqtırıladı hám kitapxanalar arasında maǵliwmatlar almaslaw iniyaji tuwiladı. Uliwma algandastandart- qanday da bir wákilik organ tárepinen ornatılǵan qaǵıydalar toplamibolıp, ol shólkemler, makemeler, agentlikler hám institutlar tárepinen milliy hám xalıqaralıq tiykarda orınlaniwı kerek. Bunday mánidegi standartlar májbúriy xarakterde boladı. Búgingi künde respublikamızda shama menen jetpisten artıq baspaxanalar hám tipografiyalar kitap basıp shıǵarıw menen shuǵıllanbaqta, biraq olardıń hámmesi ásirese jeke hám kommercialıq baspaxanalar basıp shıǵarılıp atırǵan kitapqa bolǵan xalıqaralıq standart talapların bilmegen jaǵdayda kitaptı basıp shıǵarmaqta. Buniń sebebi olarda baspaxanashılıq hám bibliografiya tarawı boyınsha qániyge bolmaǵan shaxslardıń usı isti orınlap atırǵanlıǵı, joqaridaǵı talaplardan olardıń biyxabarlıǵınan bolıp tabiladı. Sonlıqtan kitaplar kóbinese zárür maǵliwmatlarsız basilip ketpekte, bunday kitaplar kitapxanalarǵa kelip túsken waqıtta , kataloglastrıwshi qániyge catalog ushın kitap haqqındaǵı zárür maǵliwmatlardı kitap muqabasınan da, titul betinen de taba almaydi. Sol sebepli kitaptı basıp shıǵarıwda standart talaplarına tolıq boysiniw talap etiledi. Standarttaǵı atamalar hám bút bólümber tarawındaǵı túsiniklerdi sáwlelendiretinsistemali táipte jaylastırılgan. Hár bir túsinik úshin bir standartlastırılgan atama ornatılǵan. Bút terminler álipbe kórsetkishinde bólek bändler sani kórsetilgen halda keltirilgen. Málimeleme kitapxanashılıq isiniń rawajlanıwı, jańa axborot texnologiyalarınıń payda bolıwı múnasebeti menen mámleketerara standart mátinine * menen belgilengen atamalar qosılǵan.Zárur jaǵdaylarda, standartta keltirilgen táriplerdi atamalar jasamaların kiritiw arqalı ózgertırıw, paydalanylǵan atamalar ahmiyetin jaritiw mümkin, standart boyınsha aniqlanǵan túsinikler obyektleriniń kólem hám mazmúni kórsetilgen halda Standartta xalıqara standartlar hám sózliklerge muwapiq keltirilgen standartlastırılgan atamalardiń ingleś (en) fransuz (fr) tillerindegi ekvivalentleri maǵliwmat sıpatında keltirilgen Standartlasqan terminler yarım qoyu shrift penen terilgen abbreviyatura yaki qisqartırılgan formaları-oqıw shrift penen teriledi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. DAMIROVICH, M. R., IBRAGIMJANOVICH, T. I., & UGLI, K. N. K. (2021). The role of family, community and education in the development of patriotic spirit in youth. JournalNX, 7(1), 311-314..
2. Ibragimovich, T. I. (2024). PEDAGOGICAL PROCESSES AND IMPORTANT ASPECTS OF ITS CREATION. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 1(1), 56-62.

